

งานกิจการนักเรียน พบว่านักเรียนยังมีอัตราการเรียนซ้ำชั้นสูงในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากเป็นเด็กชนเผ่าไทยใหญ่ มีอาชีพรับจ้าง มีกรอพยพบ้อยครั้ง ทำให้ขาดโรงเรียนบ่อย การเรียนไม่ต่อเนื่องและเด็กมีปัญหาครอบครัว ขาดความอบอุ่น ผู้ปกครองไม่เอาใจใส่และทำให้ไม่สนใจเรียน นักเรียนบางส่วนขาดแคลนเครื่องเขียน แบบเรียน เครื่องแบบนักเรียนและอาหารกลางวัน ทำให้มีนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

งานอาคารสถานที่ พบว่าสถานที่โรงเรียนคับแคบไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ เพราะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อยู่ระหว่างการขอใช้พื้นที่ป่าสงวน เพื่อจัดทำพื้นที่ทางการเกษตร โรงเรียน ตลอดจนยังประสบปัญหาห้องเรียนและห้องประกอบไม่เพียงพอ และขาดแคลนตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำโรงเรียนประถมศึกษา

งานธุรการ การเงินและพัสดุ พบว่ายังขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ เฉพาะด้านต้องให้ครูเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องที่ไม่มี ความชำนาญ จึงมีความวิตกกังวลกลัวเกิดการผิดพลาด ทำให้มีผลกระทบต่อกิจกรรมการเรียนการสอน

งานชุมชนสัมพันธ์ พบว่าบริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชนยังไม่สามารถทำได้ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ และปัญหาการใช้ภาษาสื่อสารระหว่างครูและชุมชน ประกอบกับในรอบปีที่ผ่านมาชุมชนเกิดความแตกแยกความสามัคคีกัน จนต้องแยกหมู่บ้านออกเป็นสองหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนประสบปัญหา ทำให้ลำบากไม่สามารถจัดกิจกรรมร่วมกันได้ โรงเรียนขาดความร่วมมือจากชุมชน ไม่สามารถสนองนโยบายปฏิรูปการศึกษา

7. โรงเรียนบ้านนาหวาย

7.1 สภาพทั่วไป

โรงเรียนบ้านนาหวาย มีที่ตั้งในหมู่บ้านนาหวาย หมู่ 3 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนได้เริ่มก่อตั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 มีพื้นที่ทั้งหมด 8 ไร่ 2 งาน 58 ตารางวา เป็นพื้นที่ราบ โรงเรียนมีเขตบริการ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านโล๊ะป่าหาญ (หมู่ที่ 4) หมู่บ้านโป่งออง (หมู่ที่ 5) และหมู่บ้านน้ำรัฐ (หมู่ที่ 6) โรงเรียนบ้านนาหวายปัจจุบันเป็นโรงเรียนขยายโอกาส โดยเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงช่วงชั้นที่ 3 ปัจจุบันมี 11 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 343 คน ซึ่งในจำนวนนี้มีนักเรียนที่เป็นชาวไทยภูเขา จำนวน 113 คน ส่วนใหญ่จะเป็นชนกลุ่มน้อย รองลงมาเป็นเผ่ามูเซอ

7.2 สภาพชุมชนที่ตั้งของโรงเรียน

ชุมชนที่ไม่มีที่ตั้งโรงเรียน เป็นพื้นที่ราบติดต่อกับหมู่บ้าน โละป่าหาญ หมู่บ้านโป่งอางและหมู่บ้านน้ำรู่ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองและมีชนกลุ่มน้อยอพยพในพื้นที่ จึงทำให้นักเรียนที่เข้ามาอยู่ในโรงเรียน จึงมีการใช้ภาษาถิ่นที่หลากหลาย ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ

7.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการรับจ้าง โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อปีครอบครัวละ 4,000 บาท

7.4 สภาพการศึกษา

เนื่องจากในพื้นที่มีผู้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยมาก ดังนั้นระดับการศึกษาจึงค่อนข้างต่ำ สำหรับประชาชนที่เป็นคนพื้นเมืองเดิมส่วนใหญ่มักจะมีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนจึงมีปัญหาในลักษณะที่คล้าย ๆ กันกับโรงเรียนชุมชนบ้านวังจ้อม คือ ผู้ปกครองเด็กไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษา การไปโรงเรียนของเด็กและการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนจะมีน้อยมาก แต่โรงเรียนพยายามที่จะหาแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญ โดยการส่งลูกหลานมาเรียน ซึ่งก็ได้รับการตอบรับที่ดีขึ้นกว่าปีการศึกษาที่ผ่านมา

นอกจากนี้แล้ว โดยสภาพของโรงเรียนที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติจึงทำให้มีโอกาสให้การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่รอบ ๆ โรงเรียน ได้เป็นอย่างดี ทั้งป่าชุมชน วิถีชีวิต การปลูกไม้เื้องหนาร เป็นต้น และโรงเรียนยังได้รับงบประมาณสนับสนุนให้มีห้องคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนก็มีข้อจำกัดและปัญหาหลายประการที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน คือ

1. นักเรียนขาดชั้นเรียนบ่อยมาก เนื่องจากต้องตามพ่อแม่ไปทำงาน
2. ภาวะสุขภาพเรื่องยาเสพติด
3. จำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน
4. ครูมีความรู้ ความสามารถไม่ตรงกับกลุ่มสาระที่รับผิดชอบ
5. งบประมาณไม่เพียงพอ
6. อาคารประกอบไม่สอดคล้องกับภารกิจที่จะดำเนินการ

2. แนวคิดเกี่ยวกับห้องสมุดมีชีวิต

ปัจจุบันรัฐบาลโดย ฯพณฯ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร มอบนโยบายการบริการห้องสมุดให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา คือการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต (Living Library) ซึ่งคาดหวังว่าทำให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านที่ยั่งยืน และเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมฐานความรู้ที่พัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น ปัจจุบันคนไทยจะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่เข้าถึงข้อมูล ความรู้ เข้าใจสถานการณ์ภาพรวมของสังคม ชนบทและตนเอง อย่างเป็นระบบและสามารถคิด วิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา พัฒนาการของชุมชนและสังคมได้ ดังนั้นควรส่งเสริมให้คนไทย เด็กไทยรักการเรียนรู้ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา และเพื่อให้คนไทยโดยเฉพาะประชาชนและเยาวชนไทยในท้องถิ่นที่ห่างไกล ด้อยโอกาสได้เข้าถึง ข่าวสาร ข้อมูลสารสนเทศ พร้อมสามารถวิเคราะห์ กลั่นกรองกระแสข้อมูลข่าวสารที่หลั่งไหลสู่สังคมไทยและพิจารณาเลือกรับสิ่งที่เหมาะสมมาใช้ประโยชน์ได้ จึงจำเป็นต้องมีแหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ที่กระจายไปทั่วประเทศของสังคมไทย มีการพัฒนาทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและแหล่งความรู้จากข้อมูลออนไลน์สากล (Online Database) และฐานข้อมูลชุมชน (Community Databases) รวมทั้งต้องมีการจัดกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การคิด วิเคราะห์ของประชาชน เยาวชนควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้รู้เท่าทันไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวสารข้อมูล (อ้างจาก ชูพิน เตะระมณี, 2544.)

2.1 ความหมายของคำว่า “ห้องสมุดมีชีวิต”

คำว่า “ห้องสมุดมีชีวิต” น่าจะเป็นคำที่นำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้กล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า “ห้องสมุดที่มีชีวิตเกิดแล้วโต ไม่ใช่ห้องสมุดที่เกิดแล้วตาย โดยซื้อหนังสือไปเก็บแล้วไม่มีคนเข้าไปดู” อยากเห็นเด็กไทยรักการอ่าน โดยพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิต ซึ่งนอกจากมีหนังสือแล้ว ต้องมีเครื่องมือ อุปกรณ์เทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งห้องสมุดจะต้องเปิดให้ประชาชนได้เข้ามาใช้บริการได้ตลอดเวลา” หรือ “ห้องสมุดที่มีชีวิตจะต้องเป็นห้องสมุดที่เด็ก ๆ เข้าไปอยู่แล้วมีความสุข มีความสนุก มีอาหารการกิน มีเครื่องเล่นที่สร้างสรรค์ เครื่องเล่นที่เหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัย มีหนังสือที่เปลี่ยนแปลงเสมอ มีหนังสือที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้เด็ก ๆ ได้ค้นคว้า มีหนังสือหลากหลายประเภท และที่แน่นอนต้องมีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้” (สัมพันธ์ พลั่นสังเกตุ, 2546) สุจิน บุตรศรี (2546) ได้ให้ความหมายที่ต่างไปว่าห้องสมุดมีชีวิตมีศูนย์กลาง

การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสำหรับชุมชนทุกระดับที่ทำให้ผู้ใช้พึงพลิน (Pleam) คือ ได้ทั้ง Play และ Learn

นอกจากนี้ น้ำทิพย์ วิภาวิน (2548) ได้กล่าวว่า ความหมายของห้องสมุดมีชีวิต มีนิยามที่แตกต่างกันไว้ 6 ความหมาย ได้แก่

ความหมายที่ 1 เป็นการรวบรวมสารสนเทศออนไลน์ในหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่งและให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ต

ความหมายที่ 2 เป็นการนำการเรียนรู้มาสัมพันธ์กับชุมชน เทคโนโลยีและชีวิตประจำวัน

ความหมายที่ 3 เป็นห้องสมุดที่มีหนังสือที่ทันสมัยหลากหลายรูปแบบและมีการจัดระบบเทคโนโลยีรองรับ เพื่อการศึกษาค้นคว้า เพื่อมุ่งใจให้ผู้ใช้ได้รับประโยชน์จากห้องสมุดอย่างเต็มที่

ความหมายที่ 4 เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเสมือนเป็นห้องสมุดมีชีวิต

ความหมายที่ 5 เป็นแนวคิดในการเผยแพร่สิ่งพิมพ์โดยการส่งหนังสือต่อไปยังผู้อ่านคนอื่น ๆ

ความหมายที่ 6 เป็นการรวบรวมหนังสือไปมอบให้บุคคลหรือองค์กรในวาระพิเศษต่าง ๆ

ผศ.วิจัยและพัฒนา บริษัท ทศนิยม แอสโซซิเอต (2548) ได้ให้ความหมายของห้องสมุดมีชีวิตว่าห้องสมุดมีชีวิตเป็นห้องสมุดที่สามารถดำเนินงานและให้บริการกับสมาชิกได้ตลอด 24 ชั่วโมง เสมือนห้องสมุดยังไม่ตาย ในที่นี้ หมายถึงการให้บริการกับสมาชิกได้ตลอดเวลา เช่น ระบบสามารถโต้ตอบกับสมาชิกได้ สมาชิกสามารถยืมหรือคืนทรัพยากรได้ และสมาชิกสามารถสืบค้นและเรียกใช้ข้อมูลได้ถึงแม้จะไม่มีเจ้าหน้าที่อยู่หรือเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับปริมาณของสมาชิกที่เข้ามาใช้บริการก็ยังคงสามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าห้องสมุดมีชีวิตเป็นห้องสมุดที่จัดให้บริการแล้วทำให้ผู้ใช้มีชีวิต มีความสุข มีความสนุกและได้รับประโยชน์จากการที่มาศึกษาค้นคว้า ซึ่งสามารถให้บริการได้หลายรูปแบบ

2.2 ส่วนประกอบของห้องสมุดมีชีวิต

ห้องสมุดมีชีวิตมีส่วนประกอบสำคัญ ดังนี้ (น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2547 : 133)

1. คน ประกอบด้วยผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ
2. สิ่งของ ประกอบด้วย อาคารสถานที่ (รวมถึงบรรยากาศและการออกแบบ)

ทรัพยากร สารนิเทศและเทคโนโลยี (ซึ่งรวมถึงระบบงาน)

ในส่วนของคน ประกอบด้วย คนที่ให้บริการและคนที่ใช้บริการห้องสมุด ถ้าการสื่อสารระหว่าง 2 กลุ่มนี้ ผสมผสานกันได้แล้ว ห้องสมุดมีชีวิตย่อมเกิดขึ้นเช่นเดียวกับสังคมที่มีชีวิตคนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้สังคมมีการตื่นตัวและก้าวหน้า ห้องสมุดที่ไม่มีคนเข้าใช้บริการ อาจหมายถึงการที่ห้องสมุดไม่มีอะไรให้ใช้ คือไม่มีทรัพยากร สารนิเทศให้ใช้เพียงพอ ตามที่ผู้ใช้ต้องการหรือผู้ใช้อาจมีแหล่งความรู้อื่นที่น่าสนใจยิ่งกว่าห้องสมุด วิธีการแก้ปัญหา คือจัดหาทรัพยากรสารนิเทศเพิ่มเติมในชุมชนนั้นต้องการ หากบรรยากาศหรือสถานที่ไม่มีชีวิตชีวาก็ต้องสร้างบรรยากาศและออกแบบห้องสมุดให้หน้าเข้าไปใช้ทรัพยากร สารนิเทศ หากความไม่มีชีวิตชีวาอยู่ที่คนให้บริการ ต้องกำหนดคุณสมบัติการรับสมัครคนทำงานในห้องสมุดให้รับคนที่มีชีวิตชีวาเข้ามาทำงานด้านบริการในห้องสมุด โดยอาจรับคนที่จบสาขาอื่น มาทำหน้าที่บริการ หากผู้สำเร็จการศึกษาระดับวิชาชีพห้องสมุด ไม่สามารถให้บริการอย่างมีชีวิตชีวาได้ หรือกำหนดมาตรฐานการบริการให้ห้องสมุดให้เป็นไปตามข้อตกลง เช่น ต้องยิ้มด้วยอัธยาศัยไมตรี ในการให้บริการ เป็นต้น หากทรัพยากรสารสนเทศก็จัดแล้ว สถานที่ก็มีบรรยากาศน่าอภิรมย์ ผู้ให้บริการก็มีอัธยาศัยไมตรีแล้ว เทคโนโลยีก็ทันสมัยแล้ว กิจกรรมส่งเสริมการอ่านก็ต้องมีอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนองความสนใจของผู้ใช้บริการ หากผู้ใช้บริการได้ปรับปรุงตนเองในทุก ๆ ด้านแล้ว จึงมีพิจารณาองค์ประกอบของผู้ใช้บริการที่ต้องพัฒนาตนเองให้มีชีวิตชีวาในการแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ สังคมไทยเราจึงจะเป็นสังคมความรู้และเกิดองค์การการเรียนรู้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ผู้ให้บริการยังมีหน้าที่ในการกระตุ้นให้มีการใช้สารนิเทศและส่งเสริมการอ่าน (อ้างจาก น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2547 : 125)

ห้องสมุดจะมีชีวิตชีวาได้ เมื่อทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการทำให้มีชีวิต โดยต้องร่วมมือกันเป็นคณะทำงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน น้ำใจและไมตรีจิตที่มีให้กันเป็นพลังขับเคลื่อน ความสำเร็จในสังคมความรู้ที่เราต้องการ เพื่อพัฒนาสมองของชาติทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ความไม่มีชีวิตชีวาของห้องสมุดจึงเป็นปัญหาของทุกคนในสังคม รวมถึงวิธีการเรียนรู้และระบบการศึกษา วิธีพัฒนาห้องสมุดให้มีชีวิตจึงต้องปรับปรุงทั้งส่วนของคนและส่วนประกอบอื่น ๆ

2.3 รูปแบบของห้องสมุดมีชีวิต

รูปแบบของห้องสมุดมีชีวิต จะเป็นไปตามสถานภาพของห้องสมุดแต่ละแห่ง เพราะความพร้อมไม่เท่ากัน การปรับปรุงเพื่อให้เกิดห้องสมุดที่มีชีวิต ควรเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละห้องสมุด ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ (สัมพันธ์ พลันสังเกด, 2546)

1. การให้บริการข้อมูลสารนิเทศในระบบออนไลน์แก่ประชาชน ซึ่งต้องใช้งบประมาณสูง เพื่อปรับปรุงระบบเทคโนโลยี

2. การปรับปรุงห้องสมุดเดิมให้กลายเป็นห้องสมุดที่มีชีวิตโดยเป้าหมายหลักตามนโยบายของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีที่ว่า “เป็นห้องสมุดที่ใช้มีความพอใจและมีความสุขในการเข้าใช้บริการ” วิธีการที่จะปรับเปลี่ยนเป็นห้องสมุดที่มีชีวิตสามารถทำได้ดังนี้

2.1 ต้องรู้สถานภาพตนเอง

2.2 ผู้ที่มาใช้บริการเป็นใคร (เขาพอใจแล้วหรือยัง) ทำอย่างไรให้เขาพอใจเพิ่มมากขึ้น

2.3 ชักจูงคนให้เข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ บุคคลภายนอก คือเด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป ลองสำรวจดูว่า ทำไมเขาจึงไม่เข้ามาใช้ห้องสมุดของมหาวิทยาลัย

2.4 พยายามให้คนอยู่ในห้องสมุดนานเท่าที่จะนานได้ ชั้นตอนที่เป็นขั้นตอนเสริมความสุข คือมีบริการและหนังสือที่หลากหลาย มีบริการอาหารเครื่องดื่ม มีกิจกรรมความบันเทิงสำหรับพักผ่อนหย่อนใจไปในตัว

รูปแบบของห้องสมุดมีชีวิตของมหาวิทยาลัยของรัฐมีลักษณะเป็นเครือข่าย โดยที่ทบวงมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการ โครงการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตตามนโยบายของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายห้องสมุดมหาวิทยาลัย สถาบันส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัยเข้าด้วยกันบนเครือข่าย UmiNet เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างส่วนกลางและสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยได้รับงบประมาณปี 2546 เป็นเงิน 49,097,470 บาท เพื่อดำเนินการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยใน 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม (Union Catalog) ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่รวบรวมรายการบรรณานุกรมของห้องสมุดมหาวิทยาลัยสถาบันของรัฐทั้ง 24 แห่งเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันเป็นการลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันลงได้ ส่วนที่ 2 ฐานข้อมูลจัดเก็บเอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Digital Collection) เป็นฐานข้อมูลที่รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัย สถาบันของรัฐทั้ง 24 แห่ง เพื่อจัดเก็บเอกสารฉบับเต็มทั้ง วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัย บทความทางวิชาการและอื่น ๆ

ในรูปแบบเอกสารฉบับเต็มทั้งวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัย บทความทางวิชาการและอื่น ๆ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศที่ต้องการ ได้ทันทีและตลอดเวลา และส่วนที่ 3 ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการใช้งานทรัพยากรร่วมกัน (Reference Database) เป็นฐานข้อมูลวารสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการใช้งานทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันของมหาวิทยาลัยของรัฐทั้ง 24 แห่ง เพื่อการเรียนการสอน ค้นคว้า วิจัย สามารถสืบค้นได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน สำหรับรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น การบริหารจัดการสารสนเทศบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การพัฒนาห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ การพัฒนาบุคลากร รูปแบบของการให้บริการ การสืบค้นสารสนเทศ ฯลฯ

นอกจากนี้ ห้องสมุดมีชีวิตยังมีรูปแบบอื่น ๆ ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ห้องสมุดสวน เป็นห้องสมุดที่ผู้ใช้สามารถศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพืช ผัก ผลไม้ หรือต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการเพาะพันธุ์ การเจริญเติบโต ฯลฯ ของสิ่งเหล่านั้น โดยการเรียนรู้จากของจริงหรือห้องสมุดสุขภาพที่ผู้ใช้สามารถค้นหาและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การศึกษาเรื่องยา การแพทย์ การตรวจสอบยาหรือสอบถามปัญหาสุขภาพได้แบบออนไลน์และสามารถศึกษาได้ทุกที่ ทุกเวลา (อ้างอิง www.oc.sru.ac.th/livinglibrary/)

2.4 วิธีการทำให้ห้องสมุดมีชีวิต

นำทิพย์ วิภาวิณ (2548 : 132 – 133) ได้ให้ข้อสรุปวิธีการทำให้ห้องสมุดมีชีวิตไว้ ดังนี้

1. นโยบาย

1.1 รัฐเน้นการพัฒนาคุณภาพของคน โดยพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา และการเรียนรู้ของภาคนี้เอง

1.2 รัฐพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในทุกชุมชน รวมถึงห้องสมุดให้มีคุณภาพมาตรฐาน

1.3 รัฐส่งเสริมการอ่านอย่างจริงจัง โดยเปิดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ในทุกชุมชนอย่างทั่วถึง

2. การบริหารจัดการ

2.1 ให้อำนาจ (งบประมาณ) เช่น

2.1.1 การจัดซื้อหนังสือ วารสารที่ทันสมัย มีใหม่อยู่เสมอ มีสื่อหลากหลายและเพียงพอ

2.1.2 การจัดซื้อฐานข้อมูลออนไลน์ วารสารและหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ในแต่ละสาขาไว้ให้บริการ

2.1.3 การจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ระบบเครือข่ายภายในซอฟต์แวร์จัดการฐานข้อมูลและอินเทอร์เน็ต

2.1.4 สนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.2 ให้คนทำงานเต็มเวลา (Full Time) เช่น บรรณารักษ์ นักวิชาการคอมพิวเตอร์ นักเทคโนโลยีการศึกษาและเจ้าหน้าที่ห้องสมุด

2.3 ให้วัสดุครุภัณฑ์ จัดตกแต่งสถานที่ บรรยากาศภายในแหล่งเรียนรู้ให้ดึงดูดความสนใจ สถานที่ใกล้ชุมชน

3. การดำเนินงาน

3.1 มีเป้าหมาย / แผนงานและแนวปฏิบัติในการดำเนินงานที่ชัดเจน

3.2 มีทรัพยากรห้องสมุดและสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยและเพียงพอ มีการวิเคราะห์หมวดหมู่ตามระบบสากล

3.3 มีการจัดการฐานข้อมูลทรัพยากรห้องสมุด และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในงานห้องสมุด

4. การบริหารและกิจกรรม (เป็นผลที่ได้จากข้อ 1, 2, 3)

4.1 การบริการภายในห้องสมุดสะดวก รวดเร็ว หลากหลาย เช่น บริการยืมคืน ช่วยค้นคว้า ห้องอ่านหนังสือ

4.2 การบริการภายนอกห้องสมุด เช่น การบริการสารสนเทศผ่านอินเทอร์เน็ต รวดเร็ว ทันสมัย ไร้ข้อมูล

4.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ เช่น นิทรรศการ กิจกรรมการสร้างเสริมจินตนาการ เวทีการเสวนาและการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน การพบปะของกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติเพื่อการจัดการความรู้

5. การประชาสัมพันธ์

5.1 ปลุกฝังนิสัยรักการอ่าน เผยแพร่การใช้ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน

5.2 มีเอกสาร แผ่นพับ ข่าวสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ เพื่อเผยแพร่สื่อการเรียนรู้ทุกรูปแบบ

5.3 เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในแต่ละสาขาผ่านอินเทอร์เน็ต

5.4 ครอบงำและขับเคลื่อนกาลส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิต
ของประชาชนและเยาวชนอย่างจริงจัง

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าเป้าหมายของห้องสมุดมีชีวิต คือต้องการให้สารสนเทศ
เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เกิดความใกล้ชิดชุมชน ทุกคนสามารถสัมผัสกับห้องสมุดได้ง่าย รวดเร็ว
สนุก สะดวก สบายและทุกคนที่เข้ามาใช้บริการ มีความสุข ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้น
ได้ ก็ต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ ๆ หลายประการ คือ การบริหารจัดการด้านงบประมาณ อาคารสถานที่
บรรยากาศภายใน ทรัพยากร สารสนเทศและสื่อการเรียนรู้ ระบบงานและเทคโนโลยีสารสนเทศ
การบริการและกิจกรรม รวมทั้งบุคลากร

2.5 การจัดห้องสมุดโรงเรียนในรูปแบบห้องสมุดมีชีวิต

วชิรา พิริยะพันธ์ (2548 : เอกสารประกอบคู่มืออบรมห้องสมุดโรงเรียนแบบมีชีวิต)
ได้เสนอแนวคิดในการจัดห้องสมุดโรงเรียนในรูปแบบห้องสมุดมีชีวิตไว้ ดังนี้

การสร้างห้องสมุดที่มีชีวิตต้องมีการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวตลอดเวลา ผู้ใช้บริการ
มีความรู้สึกอบอุ่น สบายใจ มีความสุข เมื่อเข้ามาใช้บริการห้องสมุด มีหนังสือดีและทันสมัย
อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ตายตัวแต่วันที่สร้าง มีกิจกรรมอันหลากหลาย และที่สำคัญ
คือเพื่อส่งเสริมให้รักการอ่านและการเรียนรู้อย่างจริงจังต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อสร้างสังคม
ฐานความรู้ (Knowledge based society)

การทำห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต

การทำห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต เราจะทำอย่างไร ได้แก่ โหนด เพียงใด
ขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง มีขั้นตอนดังนี้

2.5.1 ขั้นที่หนึ่ง จะต้องรู้สถานภาพตัวเองในเรื่องดังต่อไปนี้

1) ขนาดห้องสมุด ห้องสมุดโรงเรียนมีหลายแบบ มีขนาดใหญ่บ้าง เล็กบ้าง
ถ้าเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ ทางห้องสมุดก็สามารถจัดบริเวณทำมุมต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น มุมสบาย
เป็นมุมที่สามารถนอนอ่าน นั่งฟังหมอน หรือมีโต๊ะเตี้ย มีเบาะให้นั่งอ่าน มีเกมฝึกสมองให้เล่น
นอกจากนี้หากมีที่มากพอ อาจมีบริเวณเป็นเวทีถาวรสำหรับจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงออก
แลกเปลี่ยนพบปะกัน มีมุมขายของของนักเรียน มีเครื่องเล่นและอุปกรณ์เสริมสคิปปัญหา เช่น
คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ มีบรรณารักษ์ดูแล โดยเฉพาะ เป็นต้น

2) งบประมาณ ห้องสมุดที่มีงบประมาณน้อย ต้องหาวิธีในการจัดหาทรัพยากรเข้าห้องสมุด โดยการรณรงค์ขอรับบริจาค เช่น การทอดผ้าป่าหนังสือ ขอรับบริจาคคอมพิวเตอร์จากหน่วยงานที่บริจาค นอกจากนี้เรายังสามารถผลิตมีทรัพยากรสารสนเทศขึ้นเอง เช่น ตัดจากหนังสือพิมพ์หรือวารสาร แล้วทำมุมข่าวสาร ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยจัดทำเป็นรูปเล่มไว้สำหรับให้ข้อมูล หรือจัดเป็นบอร์ดปรับเปลี่ยนข้อมูลอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น

3) บุคลากร ต้นเพียงพอเราก็สามารถแบ่งงานกันรับผิดชอบได้เต็มที่ แต่ถ้ามีไม่เพียงพอบรรณารักษ์สามารถรับสมัครนักเรียนช่วยงานห้องสมุด การจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เริ่มจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มสาระภาษาไทย ใน “วันภาษาไทย” โดยจัดแข่งขันการเปิดพจนานุกรม – สารานุกรมในห้องสมุด จากนั้นค่อย ๆ ขยายไปยังกลุ่มสาระอื่น ๆ เป็นต้น หรือขอทางโรงเรียนช่วยสรรหา แต่งตั้งคณะกรรมการห้องสมุดเข้ามาช่วยงานห้องสมุดในการทำงานหรือการจัดงานกิจกรรมต่าง ๆ

2.5.2 ขั้นที่สอง

คนที่มาใช้บริการเป็นใคร มาพอใจแล้วยัง ทำอย่างไรให้เขาพอใจเพิ่มมากขึ้น ผู้ใช้บริการหลักของห้องสมุดโรงเรียน ได้แก่ นักเรียน ครู บุคลากรในโรงเรียน ซึ่งทางห้องสมุดต้องให้บริการอย่างเต็มที่อยู่แล้ว และต้องทำให้เขามีความพอใจเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา เราจะทราบได้อย่างไรว่าผู้ให้บริการพอใจหรือยัง ผู้ใช้บริการต้องการอะไร ห้องสมุดสามารถทำแบบสอบถาม การสังเกต การซักถาม พูดคุยกับผู้เข้ามาใช้บริการ

2.5.3 ขั้นที่สาม

พยายามให้คนอยู่ในห้องสมุดนานเท่าที่จะนานได้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนเสริมความสุข ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเพลิดเพลินมีความสุข บรรยากาศสร้างแรงจูงใจ บริการเสมอภาค สะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูล ผู้รับบริการมีความพึงพอใจที่ใช้บริการ อาคารสถานที่ดูสดใส เอื้อต่อความมีชีวิต มีกิจกรรมความบันเทิงสำหรับพักผ่อนหย่อนใจไปในตัว โดย

1) มีหนังสือทันสมัย วารสาร หนังสือพิมพ์หลากหลาย ทำให้ “ตัวหนังสือมีชีวิต” เป็นทั้งเสียงและภาพสามารถต่อเข้าสู่ Internet โดยจัดทำ Web Site ห้องสมุด

2) ห้องสมุดมีมากกว่าหนังสือ เช่น สื่อมัลติมีเดียหลายรูปแบบทั้ง CD VCD เทปบันทึกเสียง VDO เป็นต้น

3) มีการแนะนำหนังสือใหม่ที่เข้าห้องสมุด โดยจัดทำเป็นมุมแนะนำหนังสือ การแจ้งข่าวสารที่น่าสนใจหรือหนังสือที่น่าสนใจ ลงในข่าวของแผนก เพื่อให้ครูและนักเรียน ได้รับทราบ (ถ้ามีการจัดทำ เช่น โสมรุมทุกวันพุธ)

4) จัดบริการสารสนเทศนำมาประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษาค้นคว้า โดยทำ มุมข่าวสารด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมหรือด้านอื่น ๆ เช่น มุมครุ มุมวิทยาศาสตร์ มุมตำนาน มุมหนังสือพระราชนิพนธ์ เป็นต้น เพื่อสามารถนำความรู้มาใช้เป็นพื้นฐานในการ ประยุกต์พัฒนา ระบบงานต่าง ๆ

5) ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพจากทุกที่ ทุกเวลา สะดวกและ ประหยัดค่าใช้จ่าย ตลอดจนพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเริ่มจากภายในโรงเรียน (หากเป็นโรงเรียน ขนาดใหญ่ มีห้องสมุดมากกว่า 1 แห่ง) ขยายไประหว่างโรงเรียนและชุมชน ฯลฯ

6) การบริการของห้องสมุด ควรเป็นไปทั้งอาหารสมองและอาหารใจ เข้าทำนองให้ชีวิตทั้งผู้รับบริการและผู้ให้บริการได้ เติบโตด้วยความเบิกบาน ช่วยกันคิด ช่วยกัน พัฒนาเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ (Knowledge Based Society) เช่น การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในงาน ห้องสมุด เช่น งานบริการยืมคืน ลงทะเบียนหนังสือ ห่อปกหนังสือ ดัดสันหนังสือ ดัดของผูยืม การจัดทำ Web Site ห้องสมุด มีสมุดไว้สำหรับหรือใช้บริการเสนอหนังสือเข้าห้องสมุด หรือ กล่องรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุดเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุง และการมีส่วนร่วมของผู้รับหรือใช้บริการ การแนะนำหนังสือที่น่าสนใจในวารสาร โรงเรียน โดยนักเรียนหรือครู บุคลากร ฯลฯ

7) การจัดกิจกรรมหลากหลายอาจจะจัดเอง เช่น กิจกรรมแฟนพันธุ์แท้ การจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดอาจจะจัดเฉพาะภายในโรงเรียนหรือเชิญโรงเรียนอื่นมาร่วมด้วย โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแข่งขันประกวดคำขวัญห้องสมุด การประดิษฐ์ที่คั่นหนังสือ การขาย หนังสือในวรรณคดีให้ความรู้ในงาน เป็นต้น หรือร่วมมือกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น กลุ่มสาระภาษาไทย “แข่งขันเปิดพจนานุกรมและสารานุกรม” ในกิจกรรมวันภาษาไทย

8) มีพื้นที่กิจกรรมเอนกประสงค์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และศิลปวัฒนธรรม พื้นที่อำนวยความสะดวกสบาย หากห้องสมุดมีบริเวณมากพอ แต่ถ้ามีพื้นที่ไม่มาก ก็อาจจัดเป็น มุมเล็ก ๆ เช่น มุมสบาย สามารถนอนอ่านหนังสือ มีหมอนขวานไว้พิง มีเกมให้เล่น เป็นต้น

2.5.4 ชั้นที่สี่

ชักจูงคนให้เข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น อันได้แก่ บุคลากรภายนอก คือ ผู้ปกครอง นักเรียนเก่าหรือประชาชนทั่วไปในชุมชน การชักจูงเพื่อให้เข้ามาใช้บริการมากขึ้นนี้ ทางห้องสมุดโรงเรียนอาจจัดให้มีห้องสมุดเคลื่อนที่เพื่อบริการแก่ชุมชนและเพื่อการประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนนี้ห้องสมุดคงต้องมีความพร้อมทั้งบุคลากร งบประมาณและโรงเรียนให้การสนับสนุน เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบัน ท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมในระบอบการศึกษาด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่